

Тетяна ФАСОЛЬКО

кандидат педагогічних наук

Загальноосвітня школа є визначальною ланкою в системі освіти, бо саме вона покликана забезпечити належну підготовку учнів до "навчання впродовж життя", тобто навчити їх самостійно оволодівати знаннями, критично і творчо мислити, займатися саморозвитком. Важлива роль у вирішенні цих завдань відводиться школі першого ступеня, яка, згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти, спрямовується на формування ключової компетентності початкової освіти — уміння вчитися. Зазначене вміння передбачає набуття індивідуального досвіду участі молодшого школяра в навчальному процесі, оволодіння ним здатністю до самоаналізу, самооцінки, самоконтролю та самокорекції, а це неможливо без сформованої рефлексії.

Саме "Формування рефлексивних умінь молодших школярів у навчальній діяльності" стало темою дисертаційного дослідження асистента кафедри теорії та методики дошкільної освіти Вікторії Легін на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Дисертація успішно захищена на засіданні спеціалізованої Вченої ради у Тернопільському НПУ ім.Володимира Гнатюка. Керівництво дисертаційними пошуками нашого науковця здійснювала доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та менеджменту освіти згаданого університету Ярослава Кодлюк. Опонентами виступали доктор педагогічних наук, професор Національного педагогічного університету ім.М.П.Драгоманова Мар'яна Марусинець і кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України Оксана Онопрієнко.

Вибір теми дослідження дисертант аргументувала результатами педагогічних спостережень, бесід, анкетування учителів і учнів початкових класів, експериментальними даними, які засвідчили недостатній рівень оволодіння молодшими школярами рефлексивними вміннями у навчальній діяльності та показали відсутність належної і цілеспрямованої уваги педагогів до формування зазначених умінь. В царині окресленої проблематики виокремлюється кілька суперечностей: між вимогами інформаційного суспільства до формування особистості, здатної до самовдосконалення, самореалізації та саморозвитку, і домінуванням репродуктивних складових в організації

навчально-виховного процесу; усвідомленою педагогічною необхідністю формування рефлексивних умінь навчальної діяльності учнів і відсутністю відповідного дидактично-методичного забезпечення цього процесу; важливістю визнання молодшого школяра суб'єктом навчальної діяльності в умовах особистісно орієнтованої парадигми освіти і традиційними підходами до організації навчальної діяльності учнів, націленими на формування в молодших школярів знань, умінь і навичок. З огляду на вищесказане, об'єктом дослідження стала навчаль-

на діяльність молодших школярів, а конкретним предметом — зміст, форми і методи формування рефлексивних умінь учнів початкової школи в навчальній діяльності. Такий підхід обумовив мету дослідження: визначення, обґрунтування і перевірка дидактичних умов формування згаданих умінь молодших школярів. Для цього необхідно було з'ясувати сутність базових понять ("рефлексія навчальної діяльності" та "рефлексивні вміння молодших школярів у навчальній діяльності"), конкретизувати й охарактеризувати основні рефлексивні вміння, визначити умови їх формування та змодельовати методику їх реалізації, а також експериментально перевірити ефективність визначених дидактичних умов.

Експериментальною базою дисертаційних досліджень, проведених упродовж 2012-2014 років, служили Кременецькі ЗОШ №1 і №3, ЗОШ №5 м.Кузнецовськ (Рівненська область), ЗОШ №1 та №4 м.Переяслав-Хмельницький (Київська область). Дослідно-експериментальною роботою було охоплено 325 учнів і 30 учителів молодших класів. За результатами проведених досліджень молодий науковець визначила, що дидактичними першоумовами формування рефлексивних умінь молодших школярів виступають три основні фактори: поетапність формування зазначених умінь відповідно до видів рефлексії навчальної діяльності; використання міжпредметних завдань і вправ, складених з урахуванням змістового, мотиваційного і процесуального компонентів навчальної діяльності; стимулювання учнів до рефлексивної діяльності у процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учителем.

Було розроблено модель формування рефлексивних умінь молодших школярів, яка включає мету, провідні уміння, дидактичні умови, етапи формування (підготовчий, навчально-тренувальний, основний), змістово-процесуальне мотиваційне забезпечення, рівні сформованості умінь (високий, середній, низький), результативність процесу. В роботі розкрито сутність понять "рефлексія навчальної діяльності" та "рефлексивні вміння молодших школярів у навчальній діяльності", систематизовано знання про види рефлексії та підходи до її класифікації, конкретизовано провідні рефлексивні уміння учнів (самоаналіз, самоконтроль, самооцінка, самокорекція) та поглиблене розуміння сутності цих умінь. Все це обумовило наукову новизну дисертаційного дослідження.

Практичне значення роботи полягає в розробці дидактично-методичного забезпечення процесу формування рефлексивних умінь молодших школярів у навчальній діяльності (фрагменти уроків, зразки дидактичних ігор і вправ, завдань на різні види рефлексії) та відповідного дидактичного інструментарію. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі школи першого ступеня, у системі післядипломної педагогічної освіти, а також у професійній підготовці учителів початкової школи. Анкетування учителів, спостереження уроків, бесіди з педагогами засвідчили, що класоводи усвідомлюють значення досліджуваної проблематики, однак сутність рефлексії розуміють спрощено; робота з формування рефлексивних умінь у молодшій школі ведеться фрагментарно; більшість опитаних відчуває труднощі у процесі формування рефлексії через відсутність відповідної методичної літератури.

З метою виявлення рівня сформованості рефлексивних умінь молодших школярів було проведено контрольний зріз, результати якого дали підстави стверджувати, що зазначені новоутворення в учнів початкової школи сформовані переважно на низькому (52%) і середньому (29%) рівнях. Застосування запропонованої дисертантом експериментальної методики дозволило зменшити на 34% кількість учнів молодших класів, які не вміють аналізувати власну діяльність, та на 27% тих учнів, які не знають способів самоконтролю. Водночас кількість учнів з високим рівнем сформованості рефлексивних умінь зросла на 11,7%, із середнім рівнем — на 14,2%, а кількість учнів з низьким рівнем сформованості цих умінь зменшилася на 26,2%.

Дисертант зазначає, що перспективи подальших досліджень вбачаються в розробці методики використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі формування рефлексивних умінь молодших школярів та у вивченні зарубіжного досвіду з цієї проблематики.

Віктор ГОЛУБ

кандидат наук з фізичного виховання та спорту

Асистент кафедри теорії і методики фізичного виховання Тетяна Кучер своє дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту "Оптимізація фізичної підготовленості студентів гуманітарного ВНЗ з різним типом автономної нервової системи" виконала в рідній академії. Успішний захист дисертації відбувся на засіданні спеціалізованої вченої ради в Прикарпатському НУ ім.Василя Стефаника. Наукове керівництво дисертаційними пошуками нашого науковця здійснював доктор медичних наук, завідувач кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації НУ водного господарства і природокористування, професор Ігор Григус. ТанDEM опонентів склали доктор біологічних наук, проректор з науково-педагогічної роботи Львівського національного медичного університету ім.Данила Галицького, професор Анатолій Магльованій і кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент кафедри спортивно-педагогічних дисциплін Прикарпатського НУ ім.Василя Стефаника Роман Римик.

Наш дисертант виходить з того факту, що у соціальній структурі молодого покоління студенти є особливою соціальною групою, яка перебуває у специфічних умовах праці та життя, потребує адаптації до комплексу нових чинників, характеризується напруженою компенсаторно-приспосовних механізмів організму, обумовленою надмірним психо-емоційним навантаженням. Актуальність обраної теми безсумнівна, бо навчання у ВНЗ — це важка і напружена розумова праця, яка виконується в умовах дефіциту часу на фоні різкого зниження рухової активності. Об'єктивним показником функціонування будь-якої системи є результат дії, що забезпечує максимально корисну для організму функцію. Дієвим чинником підвищення розумової працездатності та збереження здоров'я студентів є збільшення їх рухової активності шляхом виконання фізичних вправ у процесі занять фізичною культурою та спортом. Саме під час занять фізичними вправами в організмі людини відбувається комплекс морфологічних і функціональних змін, які обумовлюють значне розширення функціональних резервів фізіологічних систем та налагодження координації їх діяльності, удосконалення регулюючих механізмів, збільшення діапазону компенсаторно-адаптаційних реакцій.

Таке розуміння проблематики визначило мету дисертаційного дослідження: розробити, науково обґрунтувати і перевірити ефективність комплексної програми фізичного виховання студентів гуманітарного ВНЗ з різним типом нервової системи, спрямованої на підвищення їх фізичної підготовленості. Мета роботи деталізована в конкретних за-

вданнях: вивчити та узагальнити теоретико-методологічні підходи до оптимізації фізичної підготовленості студентів; визначити вихідний рівень їх фізичної працездатності, здоров'я, підготовленості залежно від переважання типу автономної нервової системи та розробити відповідну комплексну програму його забезпечення; експериментально перевірити ефективність впливу фізичних навантажень, запропонованих згаданою програмою, на показники фізичної підготовленості студентів. Відповідно, предметом дослідження стала програма оптимізації фізичної підготовленості студентів гуманітарного ВНЗ з урахуванням типу автономної нервової системи.

Конкретні дослідження проводились серед студентів першого і другого курсів факультету фізичного виховання нашої академії. З усіх обстежених під час формування експерименту було утворено дві групи юнаків — основну та контрольну, кожну з яких розподілили на три підгрупи. В основній групі першу підгрупу склали 17 студентів з переважанням нормотонічного типу автономної нервової системи, другу — 22 студенти з переважанням симпатотонічного типу і 10 студентів з переважанням парасимпатотонічного типу увійшли в третю підгрупу. В контрольну групу входили відповідно 19, 21 та 9 студентів в аналогічні підгрупи. Дослідження проводились упродовж 5 років у чотири етапи. На першому етапі (вересень 2010 — серпень 2011) здійснено обґрунтування проблеми і розроблено програми досліджень, здійснено аналіз наукових джерел і розроблено комплекс вправ. На другому етапі (вересень 2011 — червень 2012) організовано констатувальний експеримент, вивчено проблему щодо систематичного і цілеспрямованого залучення молоді до фізичної культури. Педагогічний експеримент для оцінки ефективності запропонованої методики, кінцевий аналіз емпіричних даних відбувся на третьому етапі (серпень 2012 — червень 2013). На заключному четвертому етапі (липень 2013 — грудень 2014) узагальнено результати дослідження, сформовано висновки й оформлено дисертаційну роботу.

Результати дослідження впроваджені у навчальний процес нашої академії, Тернопільського державного

медуніверситету ім. І.Я.Горбачевського, НУ водного господарства і природокористування. Особистий внесок дисертанта у вирішення обраної проблематики полягає у постановці проблеми, формуванні завдань і виборі адекватних методів для їх вирішення, в аналізі та систематизації даних наукових джерел за темою дослідження, визначенні основних тенденцій і розробці комплексних програм оптимізації фізичного виховання студентів, в організації комплексних експериментальних досліджень та здійсненні обробки їх результатів і відповідної інтерпретації одержаних даних.

Внаслідок цього експериментально обґрунтовано доцільність формування програми фізичного виховання студентів, спрямованої на підвищення їх фізичної працездатності, фізичного здоров'я та фізичної підготовленості з урахуванням типу автономної нервової системи. В дисертаційній роботі розширено уявлення про вплив фізичних навантажень та розвинуто загальні принципи їх застосування для вдосконалення фізичної підготовленості студентів гуманітарного ВНЗ.

В результаті аналізу та узагальнення даних дослідження дисертант підтвердила висновки інших дослідників проблеми; отримала дані, що доповнюють наявні в наукових джерелах відомості та отримала нові дані з досліджуваної тематики. Зокрема, вона підтвердила результати досліджень, за якими у студентів гуманітарних ВНЗ знижені показники фізичної працездатності, загального рівня здоров'я та фізичної підготовленості. Нашим науковцем доповнено існуючі дані про те, що загальний рівень здоров'я і працездатності студентів безпосередньо залежить від функціонального стану серцево-судинної та дихальної систем. Нарешті, дисертант вперше обґрунтувала, розробила та впровадила комплексну програму фізичного виховання студентів гуманітарного ВНЗ у процесі професійної підготовки, яка спрямована на оптимізацію фізичної підготовленості та розширення функціональних можливостей організму студентів з урахуванням переважання типу автономної нервової системи.